

АХБОРОТЛАШГАН ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ТАЛАБАЛАР МАЪНАВИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Термиз давлат университети физика математика факультет катта уқитувчи

Тураев Кахрамон Нортोजиевич.

Аннотация: Маколада ахборотлашган таълим тизимида талабалар маънавиятини ривожлантириш технологиясини ва таълим жараёнининг энг асосий хусусиятлари хакида йзилган.

Калит сузлар: ижтимоий-иқтисодий, Таълим-тарбия, ақл-идрок, телекоммуникация, педагог.

Кириш: Таълим-тарбия жараёнининг энг асосий хусусиятлари — бу унинг яхлитлиги, тизимлилиги, даврийлиги ва технологиявийлигидир. Яхлитлик деганда тарбиялаш ва ўқитиш жараёнлари, шунингдек шахсни ривожлантириш ва шакллантириш жараёнларининг ажрал- мас бирлиги тушунилади. Тарбиялаш ва ўқитиш, гарчи илм-фан уларни фарқласада, бир-бирига боғлиқ ва куп умумийликка эга. Ўқитишнинг мазмунини асосан дунё ҳақидаш илмий билимлар ташкил этади. Тарбиянинг мазмунида меъёрлар, қоидалар, қадриятлар усгунлик қилади.

Асосий қисм: Таълим-тарбия жараёнининг энг асосий хусусиятлари — бу унинг яхлитлиги, тизимлилиги, даврийлиги ва технологиявийлигидир. Яхлитлик деганда тарбиялаш ва ўқитиш жараёнлари, шунингдек шахсни ривожлантириш ва шакллантириш жараёнларининг ажралмас бирлиги тушунилади. Тарбиялаш ва ўқитиш, гарчи илм-фан уларни фарқласада, бир-бирига боғлиқ ва куп умумийликка эга. Ўқитишнинг мазмунини асосан дунё ҳақидаш илмий билимлар таш- кил этади. Тарбиянинг мазмунида меъёрлар, қоидалар, қадриятлар усгунлик қилади. Ўқитиш асосан ақл-идрокка таъсир курсатади, тарбиялаш биринчи навбатда шахснинг истеъмол-далилий соҳасига айланган. Иккала жараён шахснинг онш ва хулқ-

атворига таъсир кўрсатади ва унинг ривожланишига олиб келади. Қанчалик яқин бўлишига қарамай, бу ўзига хос жараёнлар бўлиб, илм-фан уларни тарбия қилиш назариясида ва дидактикада алоҳида кўриб чиқади. Бунда замонавий шартшароитларда услубий тамойил ва айниқса долзарб ҳисобланган бутун педагогик жараённинг яхлитлиги таъминланади. Таълим жараёни ва тарбиявий тизим ҳам умумийликни ташкил этади, чунки жараёнлар тизимларнинг хусусиятларидан иборат. Айтиш мумкинки, таълим жараёнлари — бу тарбиявий тизим ҳолатларининг кетма-кет алмашинувидир. Таълим жараёнини тизимли равишда кўриб чиқиш тизим ва жараённинг тузилмасини, шунингдек улар ўртасидаш алоқаларни ажратиб кўрсатилишини ифодалайди. Бу ҳар бирининг ўзига хос хусусияти, моҳиятини, бирининг бошқасига таъсири натижасида ўзгаришини англаб етишга ёрдам беради. Масалан, ўқитиш мақсади унинг мазмунини белгилаб беради, ўмаштирганлик даражаси эса ўқитиш усулларини танлашга таъсир кўрсатади ва ҳ.к. Телекоммуникация технологиялари масофавий дарсларни ўтказиш, турли таълим порталларида жойлашган видео ва анимация материалларини кўрсатиш, ўқув телекоммуникация лойиҳаларини бажаришни, масофавий олимпиадалар ўтказишни таъминлайди. Замонавий телекоммуникация технологияларини қўллаш асосида таълим жараёнини самарали ташкил этиш мумкин. Замонавий технологияларни дарс жараёнида ва дарсдан ташқарида қўллаш ўқитувчидан ўзига хос методларни қўллаган ҳолда ўқувчиларнинг қизиқишлари, фаолликларини оширишни талаб этади. Телекоммуникация таълим лойиҳалари одатда, фанлараро боғлиқликни, яъни турли фан соҳаларига оид бўлган билимларни мужассамлаштирган бўлади. Ўқув ахборотларини олиш усули бўйича синхрон ва асинхрон ўқув тизимларини ажратиш мумкин. Синхрон тизимлар ўқиш жараёнида бир вақтнинг ўзида ҳам ўқувчини ҳам ўқитувчини қатнашишини талаб этади. Таълимий ўзаро таъсир кўрсатиш услублари, усуллари ва воситаларини саралаш ва оқилона танлаб олиш ахборот технологиясининг ўзига хос вазифаси сифатида илгирок этади. Айнан улар улардан ҳар бирининг ўзига хос хусусиятини

Белгилашда ҳамда педагогик фаолиятнинг мавжуд шарт-шароитлари, педагогнинг шахсий ўзига хос хусусиятлари ва унинг педагогик тажрибасини акс эттиришлари лозим. Ўқувчининг шахсий хусусиятларини ёритиш ва аниқлаш (ташхис) масаласи ахборот технологиясининг янада масъулиятли вазифаси ҳисобланади. Ушбу мақсадларда ўқув-тарбиявий жараённинг барча босқичларида шахснинг рухий (психологик) тузилмаси учун (масалан, психик жараёнлар, таълим олиш ва хусусиятлар) танланган концепциядан фойдаланиш мумкин. Бироқ, сифатларнинг ўзини бир қатор шарт-шароитларга мувофиқ келиши лозим бўлган тегишли аниқлаш (ташхис) тушунчаларида изоҳлаб бериш (интерпретация қилиш) зарур.

Улардан энг муҳимлари қуйидагилар ҳисобланади:

- муайян сифатнинг бошқалардан аниқ фарқланишини таъминлайдиган бир маъноли аниқлик;

- аниқлаш (ташхис) жараёнида баҳоладиган сифатни аниқлаш учун тегишли воситаларнинг мавжудлиги;

- шахсий фазилат ўлчовларининг ишончли шкаласи бўйича шаклланганлик ва сифатларнинг турли даражаларини аниқлаш имкониятлари. Таълимда ахборот технологияси моҳиятини тушунишнинг баён этилган умумий ёндашуви унинг етарли даражада мураккаблиги тўғрисида хулоса чиқаришга имкон беради. У педагогик амалиётда шундай қутилмаган натижаларга эга бўладиги, бутун тарбиялаш жараёнига янги сифатларни бериш тўғрисида сўз очишга имконият беради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг "Кадрлар тайёрлаш миллий даст} -ри туғрисида"ги Қонуни. //Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. - Тошкент; "Шарқ", 1997.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 30 майдаги«Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш туғрисида»ги фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 6 июндаги 200-сонли «Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тутрисида»ги қарори.
4. Тайлаков Н.И., Алламбергенова М.Н. Информатикадан интерактив ўқув мажмуалар яратишга қ ў й и л а д и г а н талаблар. Физика, математика ва информатика. -2009. -N22.
5. Тайлаков Н.И. Олий таълим муассасаларининг ягона электрон ахборот таълим тизимини яратиш ва жорий этиш. "Узлуксиз таълимсифат ва самарадорлигини оширишнинг назарий - амалий муаммолари" республика илмийметодик конференцияси материаллари. Самарқанд, 2009 йил, 5-6 июнь.
6. Тайлаков Н.И., Олимов А.Ф. Электрон дарсликнинг оддий дарсликдан афзаллиги нимада? Физика, математика ва информатика. -2009. -№ 4.35-40 б.
7. Тайлаков Н.И., Элмурадов Б.Э. Электрон ахборот таълим муҳитини яратиш. Умумий ўрта таълимнинг назарий ва амалий муаммолари" республика илмий-амалий конференцияси материаллари.Қори Ниёзий номида ЎзПФТИ. -Т.: 2009.